

Adam Penkalla

Anna Adamczyk, "Kościoły drewniane w województwie kieleckim", Kielce 1998 : [recenzja]

Ochrona Zabytków 53/3 (210), 337-338

2000

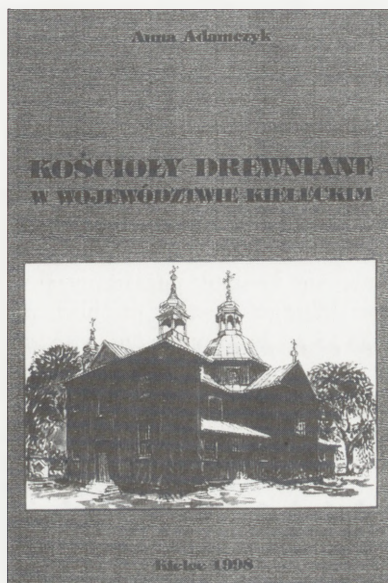
Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**Anna Adamczyk, *Kościół drewniany w województwie kieleckim*,
Kielce 1998, ss. 332, il. 191**

Praca powstała w kieleckim środowisku konserwatorskim jest przede wszystkim efektem kilkuletnich prac ewidencyjnych i badawczych realizowanych przez autorkę.

Publikacja ma formę katalogu wzorowanego na *Katalogu Zabytków Sztuki w Polsce*. Stąd też w poszczególnych hasłach, dotyczących miejscowości położonych na terenie byłego województwa kieleckiego sprzed ostatniego podziału administracyjnego państwa, dominuje opis inwentaryzatorski kościoła, jego historia budowlana, wraz z informacją o ruchomym wyposażeniu świątyni. W załączonych do hasła przypisach podano źródła archiwalne, niepublikowane dokumentacje konserwatorskie oraz prace drukowane będące podstawą opracowania. Tekst jest ilustrowany współcześnie wykonanym rzutem przyziemia kościoła, niekiedy też przekrojem poprzecznym, lub przekrojem będącym reprodukcją archiwalną z XIX w. Wśród historycznych rysunków architektonicznych są przede wszystkim prace pochodzące z unikatowych akt Dyrekcji Ubezpieczeń przechowywanych w zasobie kieleckiego Archiwum Państwowego¹. Hasło ilustruje współczesna fotografia obiektu, dopełnia je również historyczna ikonografia z XIX i XX w. W sumie informacja ta dotyczy 39 kościołów współcześnie istniejących i 116 świątyń już nie zachowanych, przy czym, z oczywistych przyczyn, w tym ostatnim przypadku materiał ilustracyjny jest skromniejszy. Należy zwrócić uwagę, że w przypadku świątyń nie istniejących odtworzono ich wygląd, niekiedy sprzed stuleci, na podstawie różnorodnych archiwaliów rękopiśmiennych. Niektóre z nich po raz pierwszy zostały tu wzmiankowane przez autorkę. Wspomnianą część katalogową poprzedza wstęp autorki informujący o zasadach redakcji opraco-

wania oraz — przede wszystkim — o rozwoju form architektonicznych kościołów drewnianych w poszczególnych stuleciach, przy czym zwrócono uwagę na analogie z kościelną architekturą murowaną. Sytuację zilustrowano pięcioma mapami terenu województwa, na których naniesiono lokalizację świątyń w poszczególnych stuleciach od 2 poł. XV w. do czasów nam współczesnych. Publikację poprzedza przedmowa Anny Piaseckiej — Konserwatora Zabytków Województwa Świętokrzyskiego.

Zainteresowanie kościelną architekturą drewnianą na tym terenie nie jest zagadnieniem nowym. Przed I wojną światową wzmiankuje o nich, w odniesieniu do diecezji kieleckiej, ks. Feliks Petroniusz Navarra. Problematyka ta była stale obecna w licznych pracach ks. Jana Wiśniewskiego, wydawanych w latach 1909–1932, znanych *Dekanatach...* diecezji sandomierskiej oraz w *Historycznych opisach kościołów...* położonych na obszarze międzywojennego województwa kieleckiego. Pisał na ten temat również ks. Aleksander Bastrzykowski w wydanych w 1930 r.

Zabytkach kościelnego budownictwa drewnianego w diecezji sandomierskiej. Ten wykaz nazwisk autorów i ich prac dopełniają wydawane od lat sześćdziesiątych publikacje Ryszarda Brykowskiego. Autorka oczywiście zna te i inne prace. Ich pełna lista zajęła cztery strony załączonej bibliografii uwzględnionej w tym opracowaniu. W przypadku poszczególnych miejscowości, wiadomości o drewnianych kościołach są uzupełnione wynikami kwerend archiwalnych przeprowadzonych w archiwach państwowych i kościelnych. Wśród tych ostatnich należy zaznaczyć, że przede wszystkim rozpoznano akta wizytacji kościelnych przechowywane w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, niezbędne przy prezentacji dzieł i wyglądu świątyń w XVII–XVIII w., w tym przede wszystkim już nieistniejących. Teren ten w okresie przedrozbiorowym należał do diecezji krakowskiej, obecnie do diecezji kieleckiej i sandomierskiej. Sądzę, że liczbę archiwów i zespołów archiwalnych należy poszerzyć o zasób archiwalny diecezji sandomierskiej, szczególnie o przechowywane tam akta parafialne z XIX i XX w. Mogą być one przydatne między innymi w opisie genezy i budowy niektórych świątyń, również w prezentacji ich fundatorów w okresie nowożytnym i współczesnym. Warto by też pogłębić informacje na temat obiektów w 1 poł. XIX w. w oparciu o dane zawarte we wspomnianych aktach Dyrekcji Ubezpieczeń, zwłaszcza szczegółowe opisy budowli. Sugerowałbym także przyznanie się archiwaliom zespołu Rząd Gubernialny Radomski II (Radomskoje Gubernskoje Prawlenije) z lat 1867–1917, przechowywanego w zasobie radomskiego Archiwum Państwowego. Propozycje te kieruję do autorki z myślą, że pierwsze wydanie publika-

1. Por. *Katalog rysunków architektonicznych z akt Dyrekcji Ubezpieczeń (1843–1866) w Archiwum Państwowym w Kiel-*

cach, oprac. A. Penkalla, J. Szczepański, Warszawa 1993.

cji poświęconej tak wyjątkowej dziś architekturze niewątpliwie szybko zniknie z półek księgarskich i pomyśleć trzeba będzie o kolejnym wydaniu książki obejmującej już znacznie większy obszar województwa świętokrzyskiego. Wskazane tu sugestie uzupełnień mogą publikację tę jeszcze bardziej wzbogacić. Należy podkreślić przede wszystkim znaczący wkład pracy autorki w przygotowaniu dzieła. Obszerna i różnorodna cytowana bibliografia oraz bogata kwerenda archiwalna świadczą o znakomitym warsztacie naukowym; profesjonalizm zawodowy potwierdza też sposób wnioskowania oparty o krytykę źródeł i opracowań. Proponowałbym autorce, w przypadku kolejnego wydania, aby trochę więcej napisała o ludziach, duchownych i świeckich, inicjatorach, fundatorach i twórcach świątyń. Może także o ich historycznym wystroju. Dane te stać się mogą także przyczynkiem do poznania lokalnych dziejów miejscowości, w których świątynie się znajdowały, fak-

tów umykających na ogół historykom regionalistom.

Teren byłego województwa kieleckiego, obecnie także świętokrzyskiego dostarcza ważnych przykładów do prezentacji kościelnej budownictwa na ziemiach polskich. To tu, w miejscowości Zborówek, w gminie Pacanów, co udowodnił najwybitniejszy polski znawca kościelnej architektury drewnianej Ryszard Brykowski, znajduje się kościół parafialny p.w. św. Idziego Opata, pochodzący z 1459 r. „będący obecnie najstarszym pewnie datowanym i zachowanym w Polsce drewnianym obiektem sakralnym”². Pozostałe kościoły wznoszono w następnych stuleciach, ostatni w latach czterdziestych XX w. Aktualnie na terenie byłego województwa kieleckiego znajduje się 39 kościołów drewnianych. Z wyjątkiem dwóch, pozostałe są użytkowane jako obiekty sakralne. Autorka informuje, że większość z nich znajduje się w dobrym stanie technicznym. Sytuacja ta pozwala przypuszczać, że może minęła już wśród

parafian moda zamiany drewnianych świątyń na murowane.

Anna Piasecka, pisząc w przedmowie o swych obawach o los drewnianych świątyń, podkreśla sprawę jakże ważną nie tylko w przypadku tej architektury zabytkowej: „Konieczna jest zatem powszechna edukacja, by uzyskać akceptację tych wartości, jakie reprezentuje drewniana architektura sakralna, dowodząca wysokiego kunsztu artystów i rzemieślników minionych epok. W programy szkolne należy włączyć tematy związane z ochroną krajobrazu kulturowego, by nauczyć młodzież poszanowania dziedzictwa i rodzimej tradycji. Szczególnie ważne jest to w okresie, gdy obecna moda budowania wprowadza nowe wzorce unifikujące architekturę europejską. Jednym z pierwszych warunków ochrony dziedzictwa jest poznanie jego wartości. Mam nadzieję, że katalog przyczyni się do poznania i popularyzowania tych zagadnień”. Niewątpliwie autorka katalogu osiągnęła również swoje zamierzenie i w tym zakresie.

Adam Penkalla

2. R. Brykowski, *Drewniany gotycki kościół w Zborówku z 1459 r.*, „Biuletyn Hi-

storii Sztuki” 1968, nr 3, s. 362–371; tenże, *Drewniana architektura kościelna*

w *Małopolsce XV wieku*, Wrocław 1981, s. 25, 70, 110, 155.

The Conservation of Glass and Ceramics. Research, Practice and Training,
pod red. Normana H. Tennenta, wyd. James & James (Science Publishers) Ltd.,
London 1999, ss. 293, fot. kolorowe, cz.-b., rysunki, tabele itp.

Prezentowana książka jest pracą zbiorową wydaną pod redakcją Normana H. Tennenta, jednego z nielicznych specjalistów zajmujących się problematyką badawczą i konserwatorską związaną z zabytkowym szkłem i ceramiką. Obecnie pracuje on w Instytut Collective Nederland w Amsterdamie, który został utworzony w 1997 r. z połączenia trzech instytucji: Central Research Laboratory for Objects of Art and Science, State Training School for

Conservators i The Netherlands Office for Fine Arts. Wcześniej związany był m.in. z uniwersytetami w Glasgow i Strathclyde oraz z Glasgow Museum. Był jednym z redaktorów „Studies in Conservation”, oraz koordynatorem Grupy Roboczej: Glass, Ceramics and Related Materials, działającej w ramach ICOM–Committee for Conservation (ICOM–CC).

Idea wydania tej książki powstała w czasie międzynarodowego sympozjum pt. „Conservation of

Glass and Ceramics”, zorganizowanego przez ICOM–CC, Working Group „Glass, Ceramics and Related Materials”, które odbyło się w Amsterdamie w 1991 r.¹ Wygłoszone tam referaty obejmowały szeroki wachlarz zagadnień, począwszy od badań, poprzez praktykę konserwatorską, na nauczaniu zawodu kończąc. Właśnie idea połączenia tych trzech, z reguły oddzielnie traktowanych tematów leżała u podstaw zredagowania prezentowanej książki. Spośród

1. J. Kunicki–Goldfinger, *Konserwacja ceramiki i szkła. Międzynarodowe Sympozjum w Amsterdamie, 2–4 września 1991 r.*

(sprawozdanie), „Ochrona Zabytków” 1992, nr 1–2, s. 117–118.